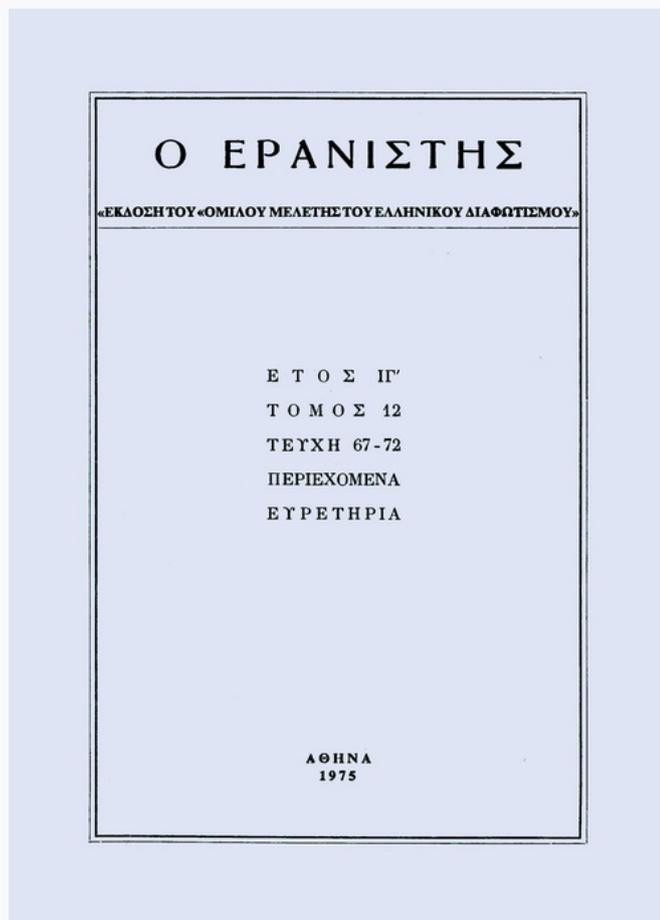

The Gleaner

Vol 12 (1975)

Εκ του Αρχείου του Θεοφίλου Καΐρη

Δημ. Ι. Πολέμης

doi: [10.12681/er.9337](https://doi.org/10.12681/er.9337)

Copyright © 2016, Δημ. Ι. Πολέμης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Πολέμης Δ. Ι. (2016). Εκ του Αρχείου του Θεοφίλου Καΐρη. *The Gleaner*, 12, 221–240.
<https://doi.org/10.12681/er.9337>

ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΤΗΡΗ

Τὸ γνωστότατον εἰς τὴν ἔρευαν Ἀρχεῖον Θεοφίλου Κατῆρη, φυλασσόμενον σήμερον παρὰ τῶν ἐν Ἀθήναις μικρανεψιῶν τοῦ φιλοσόφου ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Νικολάου Θ. Κατῆρη, παρὰ τὴν ἀπὸ ἐβδομηκονταετίας καὶ πλέον κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῷ ἀναδίφησιν, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἡ κυριωτέρα πηγὴ διὰ τὴν ἀνέυρεσιν ἀνεκμεταλλεύτου ὕλικου ὡς πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τῆς Ἀνδρου ὁ ὁποῖος πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχε, φαίνεται, μεριμνήσει καὶ διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἀνδριακῶν οἰκογενειακῶν του ἐγγράφων, ἀναγομένων μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τὰ ὁποῖα τοιουτοτρόπως περιεσώθησαν. Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ὀλίγα ἔγγραφα ἀναφέρονται εἰς ποικίλας ἐκδηλώσεις τῆς δραστηριότητος τοῦ Κατῆρη, τόσον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὁργανώσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου τῆς Ἀνδρου ὅσον καὶ μετέπειτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διωγμοῦ. Μόνον τὸ πρῶτον ἔγγραφον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Θεοφίλου Εὐανθίαν. Ὅλα τὰ ἔγγραφα, μολοντί βασικῶς δὲν παρέχουν νέα στοιχεῖα ἀξιόλογα, εἶναι χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑπάρχοντος ἀρχεῖου ὕλικου. Ἐν τούτοις, τὸ πολῦτιμον Ἀρχεῖον Κατῆρη, διατηρούμενον πάντοτε μετ' ἐπιμελείας καὶ στοργῆς, δὲν ἔχει εἰσέτι συστηματικῶς ταξινομηθῆ καὶ εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ πόσον ἐλλιπεῖς παραμένουν αἱ ἐκδόσεις, ὡς ἡ παρούσα, σταχυολογημάτων ἐκ τοῦ Ἀρχείου καὶ πόσον δυσχεραίνεται ἡ ἀξιολόγησις τοῦ ἐκάστοτε δημοσιευομένου ὕλικου.

Πρὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον εἶχε καταλλήλως ἀναστηλωθῆ ἡ ἐν τῇ Χώρα τῆς Ἀνδρου οἰκία τοῦ Θεοφίλου Κατῆρη προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθῆ αὕτη ὡς Μουσεῖον. Δυστυχῶς διὰ πολλοὺς λόγους τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη μέχρι σήμερον. Ἀλλ' ἐλπίζεται ὅτι κατόπιν κρατικῆς μερίμνης τελευταίως καὶ ἐγκριθείσης πιστώσεως διὰ μικροεπισκευάς, θὰ ὑπάρξουν ἐπὶ τέλος αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Μουσείου Κατῆρη. Ἡ ἐν λόγῳ οἰκία εἶναι καταλληλοτάτη πρὸς φύλαξιν τοῦ Ἀρχείου ὅπου μεταφερόμενον τοῦτο θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπλουτισθῆ ἔτι περισσότερο δι' ἄλλου ὕλικου εὕρισκομένου σήμερον εἰς ἰδιωτικὰς χεῖρας καὶ νὰ τακτοποιηθῆ κατὰ τρόπον ἱκανοποιούντα τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις. Οὕτω δὲ διατηρούμενον πάντοτε ἐν ἀσφαλείᾳ θὰ γίνῃ προσι-

τώτερον εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὸ ἐν αὐτῷ πλούσιον ὕλικόν θὰ διαφωτίσῃ ἀγνώστους πτυχὰς τοῦ καίρισμοῦ, τοῦ μοναδικοῦ τούτου ἐν Ἑλλάδι κινήματος.

1. Ἄγνωστον ποίημα τῆς Εὐανθίας Καίρη ;

Τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἐπιστολὴν τοῦ ἔτους 1829 ἔγραψεν ὁ ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας ἐγκατεστημένος Εὐγένιος Καίρης, ἀδελφὸς τοῦ Θεοφίλου, πρὸς τὴν ἐν Σύρῳ τότε διαμένουσαν Εὐανθίαν. Ὁ ἐπιστέλλων δὲν εἶναι πρόσωπον ἄγνωστον.¹ Ἀρχιμανδρίτης ὢν, ἔζη μονίμως ἐν Λιβόρνῳ, ἔνθα διετέλει ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ ἐλληνορθόδοξου ναοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδος.² Εἰς τὴν πόλιν ταύτην φαίνεται, ἀπεβίωσε, πάντως μετὰ τὸ 1841. Τὸ Ἀρχεῖον Καίρη διέσωσε πολλὰς ἐπιστολάς τοῦ Εὐγενίου πρὸς συγγενικά του πρόσωπα. Μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Θεοφίλου καὶ Εὐανθίας ὁ Εὐγένιος εὕρισκετο εἰς στενήν, ὅχι ὅμως πάντοτε θερμὴν, ἐπαφήν.

Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Εὐγενίου ζῶντος ἐκτὸς Ἑλλάδος, περιορισμένου ἄλλως ἐνδιαφέροντος ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Θεοφίλου Καίρη, σποραδικῶς μόνον παρέχει εἰδήσεις ἀξίας προσοχῆς. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ εἰς Ἑλλάδα ταξιδίου σημαίνοντος μέλους τῆς ἐν Λιβόρνῳ παροικίας, τῆς Ἀλεξάνδρας τοῦ ποτὲ Ἀλεξάνδρου Πατρινοῦ,³ ὁ Εὐγένιος ἔγραψε θερμὴν — «Εὐρωπαϊάν» χαρακτηριστικῶς ἀποκαλεῖ κολακεύων τὴν Ἀλεξάνδραν — συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἀδελφήν του τὴν ὁποίαν παροτρύνει νὰ ὑποδεχθῆ καταλλήλως τὴν ταξιδεύουσαν. Ἐνταῦθα, ὅπως συμπτωματικῶς, ἀναφέρεται ἐν συντόμῳ εἰς ποίημα τῆς Εὐανθίας ἀποσταλὲν πρὸς αὐτόν : «Ἐλαβα τὸ ποίημά σου καὶ ἐχάρην μεγάλως καὶ σοὶ εὐχαριστῶ».

1. Πρβλ. τὸ σύντομον περὶ αὐτοῦ σημείωμα τοῦ Δ. Π. Πασχάλη, *Σημειώματα περὶ διαφορῶν ἐκ τῆς νήσου Ἄνδρου μοναχῶν*, «Ἀνδρικά Χρονικά», 10 (1961), σ. 209.

2. Τὴν 2 Σεπτεμβρίου [π. ἡ.], 1828, ὁ πρῶν Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ἐτάφη ἐν Λιβόρνῳ «παρ' ἡμῶν Ἰωακείμ Βαλαμόντε καὶ Εὐγενίου Καίρη τῶν ἐφημερίων», βλ. Νικ. Τωμαδάκη, *Ναοὶ καὶ θεομοὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Λιβόρνου*, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 16 (1940), σ. 101.

3. Ὁ Ἀλέξανδρος Πατρινὸς ὑπῆρξε πλούσιος ἔμπορος καὶ ἐκ τῶν ἐγκρίτων τῆς ἐν Λιβόρνῳ παροικίας, πρβλ. Τωμαδάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 103 καὶ 125. Ἄν. Δ. Λιγνάδη, *Τὸ πρῶτον δάνειον τῆς ἀνεξαρτησίας*, Ἀθῆναι 1970, σ. 30, σημ. 12. Τὸ 1818 ὁ Πατρινὸς συνεισέφερε διὰ τὴν ἔκδοσιν βιβλίου τοῦ Κοδρικᾶ, βλ. Δ. Σ. Γκίνη καὶ Β. Γ. Μέζα, *Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, 1800 - 1863*, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 170 ἀρ. 1066.

Διὰ ποῖον ποίημα τῆς Εὐανθίας ὀμιλεῖ ὁ Εὐγένιος δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ προσδιορισθῇ, τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τὸ μόνον γνωστὸν μέχρι τοῦδε ἔμμετρον πόνημα αὐτῆς εἶναι ἡ μικρὰ πρὸς τὸν Ἐφέσου Διονύσιον ᾠδὴ, ἐκτυπωθεῖσα εἰς Κυδωνίας τὸ 1819 - 21,¹ εἶναι δὲ τελείως ἀπίθανον ὅτι ἡ συγγραφεὺς ἀνέμενεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν διὰ ν' ἀποστείλῃ ἀντίτυπον εἰς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ ἀδελφόν της. Ἄλλο αὐτοτελὲς στιχοῦργημα δὲν γνωρίζομεν. Ἐν τούτοις, δὲν ἀποκλείεται τὸ ἐνδεχόμενον τῆς, κατὰ τὸ 1828, δημοσιεύσεως — μᾶλλον ἐν ἐφημερίδι ἢ περιοδικῷ ἢ ἀκόμη καὶ ἐν μονοφύλλῳ — μικροῦ ποιήματος ἐκ μέρους τῆς Εὐανθίας. Μόνον ἡ συστηματικὴ ἔρευνα εἰς τὸ Ἀρχεῖον Καῖρη θὰ προσκομίσῃ, ἴσως, πληρέστερα στοιχεῖα.

Ἐπιπροσθέτως θὰ πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Εὐγένιος, κληρικὸς μετρίας παιδείας, γράφων πρὸς τὴν ἀδελφὴν του, εἶχε κατὰ νοῦν πεζὸν ἔργον αὐτῆς καὶ ἀπλῶς ἐσύγχυσε τὰ πράγματα ἀναφερθεὶς εἰς ποίημα· τὸ μόνον δημοσίευμα τῆς Εὐανθίας κατὰ τὸ 1828 ὑπῆρξε μία Ἐπιστολὴ πρὸς τὰς φιλελληνίδας, καταχωρηθεῖσα εἰς τὴν *Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος* τῆς 1 Σεπτεμβρίου,² τὴν ὁποίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις ὅτι ὁ Εὐγένιος ἐξέλαβεν ὡς ποίημα. Ἀντιθέτως θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ θεωρήσῃ τὸν *Νικήρατον* ὡς ποίημα, πολλῶ μᾶλλον ἐφ' ὅσον εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης πράξεως τοῦ δράματος τούτου περιλαμβάνεται ἔμμετρος ὕμνος.³ Ἀλλὰ πάλιν τὸ θεατρικὸν τοῦτο ἔργον τῆς Εὐανθίας, κυκλοφορηθὲν τὸ 1826, δὲν θὰ ἦτο ἐπίκαιρον πλέον εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ 1829.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Εὐγενίου διεσώθη εἰς δίφυλλον 0.305X0.22 μ. καὶ ἐν σ. 4 ἀναγράφεται ἡ διεύθυνσις τῆς παραληπτρίας: «Τῇ κυρίᾳ Εὐανθίᾳ τῇ τοῦ ποτὲ Νι/κολάου Καῖρη θυγατρὶ. / αἰσίως. / Εἰς Σύραν». Ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου διετηρήθη, ἐχωρίσθη ὅμως τὸ κείμενον εἰς παραγράφους καὶ προσηρμύσθη ἡ στίξις.

Κυρία Εὐανθία !

Ὁ ἄνθρωπος εὐρισκόμενος εἰς περιστάσεις καὶ τοιαῦτας καθ' ἃς εὐρισκόμεθα δὲν ἠμπορεῖ βέβαια νὰ ἐκπληρῇ τὰ χρέη του, πλὴν καὶ αὐτὸς συµμεταβάλεται μὲ αὐτὰς συµμεταβαλομένας. Εἶπε λοιπὸν πρὸς

1. Β. Π. Παναγιωτόπουλου, *Μία ᾠδὴ τῆς Εὐανθίας Καῖρη στὸν Ἐφέσου Διονύσιον τὸν Καλλιόρχη*, «Ὁ Ἐραριστής» 1 (1963), σ. 235 - 37.

2. Ί. Π. Ζωγράφου, *Βιβλιογραφία*

Θεοφίλου καὶ Εὐανθίας Καῖρη, «Νέα Ἐστία» 54 (1953), σ. 1131.

3. *Νικήρατος. Δράμα εἰς τρεῖς πράξεις ὑπὸ Ἑλληνίδος τινὸς συντεθὲν*, Νάυπλιον 1826, σ. 26 - 28.

τὸν ἀδελφόν μας Θεόφιλον ὅτι ἔλαβα τὰ δύο του γράμματα, δηλ. : τὸ διὰ τοῦ Γεωργίου παπᾶ Μανόλη καὶ τὸ διὰ τοῦ Γεωργίου Ναύτη δι' ὧν τὰ καθ' ἑμᾶς καλῶς πληροφορηθεὶς πρὸ πολοῦ ἤθελον τὸν ἀποκριθῆναι, πλὴν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν καθ' ἣν εὐρισκόμεθα ἐπειδὴ οὔτε ὁ ἀδελφὸς πιστόνει τὸν ἀδελφὸν οὔτε ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, διὸ καὶ δὲν τὸν ἀπεκρίθην εἰσέτι.

Ἦδη δὲ ἐπειδὴ ἡ κυρία Ἀλεξάνδρα τοῦ ποτὲ Ἀλεξάνδρου Πατρινοῦ ἔρχεται εἰς Σύρον, δίδω τὸ παρόν μου πρὸς τὴν εὐγενεῖαν της, πρῶτον μὲν διὰ νὰ μὴ φαίνωμαι ὅτι εἶμαι μισάδελφος, δεύτερον δὲ ὅτι σᾶς ἐλησμόνησα. Εὐανθία, ἤξευρε καλῶς ὅτι ἡ ἐπιφέρουσα τὸ παρόν μου κυρία Ἀλεξάνδρα εἶναι καὶ ἐξ εὐγενῶν καθ' ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτῆς εἶναι γνωστὴ καὶ | [σ. 2] πρὸς τὸν ἀδελφόν μας καὶ πεπαιδευμένη. Ὅποιαν λοιπὸν ὑποδοχὴν καὶ περιποίησιν ἤθελες κάμει πρὸς τὴν εὐγενεῖαν της, ἤξευρε καλῶς ὅτι θέλεις λάβει ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ὁμογενεῖς μας ἔπαινον καὶ ὑπόληψιν καὶ θέλεις ὠφελῆθῃ μεγάλως συναναστρεφομένη μετὰ τῆς εὐγενείας της· διότι εἶναι Εὐρωπαῖα καὶ πεπαιδευμένη, πρὸς δὲ τούτοις θέλεις προξενήσει καὶ πρὸς ἐμὲ τιμὴν καὶ ὑπόληψιν.

Εὐανθία, ὅσα σὲ εἶπον περὶ τῆς κυρίας Ἀλεξάνδρας τὰ αὐτὰ λέγω καὶ πρὸς τὴν κυρίαν Ἀνεζάκη¹ τὴν ὁποίαν καὶ ἐκ ψυχῆς εὐχόμαι.

Ἔλαβα τὸ ποιήμά σου καὶ ἐχάρην μεγάλως καὶ σοὶ εὐχαριστῶ.

Ἀπαντας τοὺς συγγενεῖς ἐκ ψυχῆς κατασπαζόμενος ἥδιστα προσαγορεύω, ἐξαιρέτως δὲ τὸν θεῖον² κατασπαζόμενος προσκυνῶ, τὰ δὲ ἀδέλφια εὐχόμενος ἀσπάζομαι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὰ δὲ ἔτη σας εἴησαν θεόθεν ὅ,τι πλεῖστα καὶ πανευδαίμονα.

¹ Ἐν Λιβόρνῳ, 1829 φεβρου : 16.

² Ὁ ἀδελφός σου Εὐγένιος Καίρης

2. Ἐκκλησις τοῦ Καίρη πρὸς τοὺς Ἑλληνας τοῦ Λιβόρνου (28 Ἀπριλίου 1831)

Ἀπὸ τοῦ 1831 ὁ Θεόφιλος Καίρης εἶχεν ἀναλάβει μίαν ἐντατικὴν προσπάθειαν ἐξευρέσεως πόρων διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ Ὀρφανοτροφείου του, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τοῦ 1829 εἶχεν ἀρχίσει νὰ

1. Ἡ Ἀνεζάκη Σμυρναίου, ἀνάδοχος τῆς Εὐανθίας, συγκατοικοῦσα τότε μετ' αὐτῆς ἐν Σύρῳ.

2. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος Καμπανάκης, ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ Εὐγενίου καὶ τῆς Εὐανθίας.

δέχεται τους πρώτους τροφίμους, ανά τὰς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος παροικίας. Τότε ἐπεχείρησε μεγάλην περιοδείαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κατώρθωσε πράγματι νὰ συγκεντρώσῃ ὄχι μόνον τοὺς ἀπαραιτήτους πόρους ἀλλ' ἀκόμη καὶ βιβλία καὶ ὄργανα διδασκαλίας καὶ ἄλλα ἐφόδια διὰ τὸ ἴδρυμά του.

Τὸ 1835 ἐξεδόθη ἐν Σύρῳ τὸ φυλλάδιον *Κατάλογοι συνδρομῆς ὑπὲρ τοῦ ἐν Ἄνδρῳ Ὀρφανοτροφείου ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1835*, ἐκ σελίδων 28, εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκονται συγκεντρωμένοι, οἱ διὰ τῆς *Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος* κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντες κατάλογοι τῶν δωρητῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οὕτω περιλαμβάνονται ἐναῦθα κατὰ σειρὰν ὀνόματα ἐκ τῶν παροικιῶν Λιβρόνου, Γενούης, Μασσαλίας, Παρισίων, Λονδίνου, Βενετίας, Τεργέστης, Βιέννης, Πέστης, Βουκουρεστίου, Βραΐλας, Γαλατσίου,¹ Ἰασίου, Ὀδησσοῦ, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης. Τὰς παροικίας ταύτας ἐπεσκέφθη αὐτοπροσώπως ὁ Καΐρης καὶ πρὸς παρότρυνσιν τῶν ὁμογενῶν ἀπηύθυνεν ἐκκλησίαις δι' ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου του. Ἐκ τῶν ἐκκλησίων τούτων ἔχουν μέχρι τοῦδε δημοσιευθῆ αἱ τῶν Παρισίων,² τοῦ Λονδίνου,³ τῆς Βραΐλας⁴ καὶ τῆς Σμύρνης.⁵ Ὁρισμένα ἐκ τῶν κειμένων τούτων βασικῶς ὀλίγον διαφέρουν μεταξὺ των, εἶναι ὅμως προσηρμοσμένα πρὸς τὰς περιστάσεις τῶν κατὰ τόπους ταξιδίων. Ὁ Καΐρης ἰδιαιτέρως ἐτόνιζε τὸν φιλανθρωπικὸν σκοπὸν τοῦ ἐγχειρήματός του· τὸ σχολεῖον ἀρχικῶς ἐθεώρει ὡς συμπλήρωμα τοῦ Ὀρφανοτροφείου του.

Τὸ Λιβρόνον ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀνὰ τὸ ἐξωτερικὸν σταθμὸς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Ἀφίχθη οὗτος ἐκεῖ περὶ τὴν 20 Μαρτίου 1831⁶ καὶ παρέμεινε τοῦλάχιστον μέχρι τῆς 28 Ἀπριλίου, ἡμερομηνίαν τῆς ἐκκλησίσεως. Εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, διέμενε τότε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοφίλου Εὐγένιος. Οἱ ὁμογενεῖς τοῦ Λιβρόνου ἰδιαιτέρως ἐφρόντι-

1. Ὁ Κατάλογος τῆς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει συνδρομῆς δὲν ἔφθασεν ἀκόμη· ὅταν δὲ φθάσῃ, θέλει τυπωθῆ ἰδιαιτέρως, *Κατάλογοι συνδρομῆς*, σ. 15.

2. Βλ. κατωτέρω σημ. 17.

3. Ἐδημοσιεύθη ἐν ἀγγλικῇ μεταφράσει εἰς τὸ φυλλάδιον *The Orphan Asylum at Andros in Greece Instituted and Conducted by the Rev. Theophilus Kaïris*, Λονδῖνον 1839, σ. 17 - 18. Τὸ κείμενον τῆς ἐκκλησίσεως

εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο τῆς ἐκκλησίσεως τῶν Παρισίων μετὰ τινων περικοπῶν.

4. Εὐαγγ. Δερτούζου, Ἐκ τῶν τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἐφ. «Ἡ Φωνὴ τῆς Ἄνδρου», ἀρ. 177, Ἄνδρος 26 Ἰουνίου 1949.

5. Ἰδίου, *Μία ἔκκλησις τοῦ Θεοφίλου Καΐρη*, ἐφ. «Ἀνδριώτης», ἀρ. 21/691, Πειραιεὺς, 4 Ἰουλίου 1947.

6. Ὁ Καΐρης εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Σύρου τὴν 2 Μαρτίου καὶ εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὴν Εὐανθίαν ἐκ Λι-

ζον διὰ τὴν παιδείαν¹ καὶ συνέδραμον τὸν Κατῆρην. Ὁ εἰς τὸ ὡς ἄνω φυλλάδιον κατάλογος περιλαμβάνει 13 ὀνόματα Ἑλλήνων τοῦ Λιβόρνου οἱ ὅποιοι συνεισέφερον ὑπὲρ τοῦ Ὀφρανοτροφείου τῆς Ἄνδρου ἐν ὄλῳ ἀργυρᾷ φλωρία 175 καὶ λίρας 250.²

Τὸ κείμενον τῆς ἐκκλήσεως διεσώθη εἰς μονόφυλλον 0.25X0.21 μ., αὐτόγραφον τοῦ Κατῆρη. Ἡ ὀρθογραφία του καὶ ἡ στίξις, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἔγγραφα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς χειρὸς του, διετηρήθησαν.

Αἱ πολλὰ καὶ μεγάλα δυστυχία πολλῶν πτωχῶν καὶ ἀπόρων ὀρφανῶν ὅσα διὰ τὰς δεινὰς τῆς Ἑλλάδος περιστάσεις ἐστερήθησαν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς φιλοστόργους γονεῖς των, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ εἰς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ ἡ μεγάλη τῶν Σχολείων ἔλλειψις, εἰς τὴν ὁποίαν δι' αὐτὰς τὸ Ἔθνος μας ὑπέπεσε, μὲ ἕκαμαν νὰ στοχασθῶ χρέος μου ἀπαραίτητον, νὰ ἀφιερῶθῶ εἰς σύστασιν Ὀρφανικοῦ καταστήματος ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ, διὰ νὰ περιθάλπωνται εἰς αὐτὸ ἅπορα καὶ πτωχὰ ὀρφανά, τρεφόμενα, ἐνδύόμενα καὶ παιδευόμενα τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὰ παιδείαν, καὶ εἰς ἀνέγερσιν συνημμένον μὲ αὐτὸ Σχολεῖον, ὅπου νὰ διδάσκωνται αἱ εἰς πάντα καλῶς ἀγόμενον ἄνθρωπον ἀναγκαῖαι γνώσεις.

Ἐπρόστρεξα εἰς πολλοὺς φιλανθρώπους καὶ φιλορφάνους· καί, χάρις εἰς τὴν γενναίαν αὐτῶν συνδρομήν, τὸ ἔργον ἤδη προχωρεῖ. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ποθοῦμενον σκοπὸν, ἦτον ἀνάγκη νὰ μεταβῶ εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη, καὶ διὰ νὰ περιεργασθῶ τοιαῦτα πρὸ πολλοῦ συστημένα καὶ καλῶς ὀργανισμένα καταστήματα, καὶ διὰ νὰ προμηθεύσω διὰ τῶν ἐν αὐτῇ φιλελλήνων τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ καταστήματος τούτου μέσα· ἐπειδὴ δὲ ἠναγκάσθην νὰ περᾶσω πρῶτον ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην, προστρέχω καὶ εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ

βόρνου γραφεῖσαν τὴν 22 Μαρτίου 1831, δίδει τὴν ἡμερομηνίαν ἀφίξεως ἢ ὁποία ὅμως ἠλλοιώθη ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος: «...τὴν ἰγ' τῆς πρῶτῃ μὲν ἐφαίνετο ἀμαυρῶς πῶς τῆς Πελοποννήσου ἢ γῆ' ὅθεν ἀποχαιρετήσαντες τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπευξάμενοι τὸ κατευθύνον, ἐπλέομεν εὐθυδρομοῦντες, τοῦ ἀπηλιώτου σφοδρῶς πνέοντος, ὅστις καὶ τὴν ἡ' [sic] μᾶς ἔφερεν αἰσίως εἰς τὸν ὄρμον τῆς Λιβόρνου...

Τὴν δὲ κα' ἐξήλθομεν εἰς τὸ καθατήριον καὶ οὕτως εἰς δώδεκα ἡμέρας τοῦ ἀδελφοῦ σου τὸ σῶμα μετέβη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Λιβόρνου», βλ. Α. Ν. Καραπιπέρη, *Καίρικα κείμενα*, «Ἀνδριακὲς Σελίδες», ἔτ. Α' ἀρ. 3 (1959), σ. 4-5.

1. Πρβλ. *Τωμαδάκη*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 135 κ. ἐ.

2. *Κατάλογοι συνδρομῆς*, σ. 3.

φιλογενεῖς καὶ φιλορφάνους καὶ τοὺς παρακαλῶ νὰ συνδράμωσι πρὸς σύστασιν τοῦ καταστήματος αὐτοῦ.

Ἡ χάρις τῆς συστάσεώς του ὀφείλεται πρὸς μόνους τοὺς γενναίους συνδρομητὰς του· τὰ δὲ τίμια αὐτῶν ὀνόματα ἐκδίδονται διὰ τοῦ τύπου, διὰ νὰ μὲνῃ ἀνεξάλειπτος ἡ πρὸς αὐτοὺς χρεωστουμένη εὐγνωμοσύνη. Ἐν Λιβόρνῳ, 1831, Ἀπριλίου 28.

Θεόφιλος Καΐρης

3. Ἐκκλησις τοῦ Καΐρη πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις σπουδάζοντας Ἑλληνας (25 Ἰουλίου 1831)

Ἐκ τοῦ Λιβόρνου ἐξηκολούθησεν ὁ Καΐρης τὸ ταξίδιον του καὶ διὰ Γενούης καὶ Μασσαλίας ἔφθασεν εἰς τὸ Παρίσι περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1831. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἀπηύθυνεν ἔκκλησιν πρὸς τοὺς φιλανθρώπους¹ καὶ ἐπὶ πλέον ἰδιαιτέραν τοιαύτην πρὸς τοὺς Ἑλληνας σπουδαστὰς τῶν Παρισίων. Ἡ δευτέρα ἔκκλησις, φέρουσα ἡμερομηνίαν 25 Ἰουλίου 1831, ἐκδίδεται κατωτέρω.

«Οἱ ἐν Παρισίοις σπουδάζοντες Ἑλληνες», ὡς ἀναγράφει ὁ κατάλογος, συνεισέφερον ἐν ὄλῳ φράγκα 252. Ἀναγράφονται 36 ὀνόματα συνδρομητῶν μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τινες ἀνώνυμοι.²

Ὡς καὶ ἡ ἔκκλησις τοῦ Λιβόρνου, ἡ τῶν Παρισίων διεσώθη ὡσαύτως εἰς αὐτόγραφον τοῦ Καΐρη. Εἶναι τοῦτο δίφυλλον 0.23X0.185 μ., ἐν σ. 4 δὲ περιλαμβάνεται ὁ γνωστὸς καὶ ἐκ τοῦ φυλλαδίου κατάλογος συνδρομητῶν.

1. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς ἐκκλήσεως δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπισημανθῆ. Διεσώθη ἐν τούτοις γαλλικῇ μετάφρασις (καὶ τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὁ Καΐρης ἀπέβλεπε καὶ πέραν τῆς ἑλληνικῆς παροικίας) εἰς τὸ περιοδικὸν *Journal de la Société de la Morale Chrétienne*, τόμ. Β' ἀρ. 1 (1831), σ. 60 - 64, ἀντίτυπον τοῦ ὁποίου σώζεται εἰς τὴν Καΐρειον Βιβλιοθήκην Ἄνδρου (Θ273). Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς ἐκκλήσεως ταύτης ἡ ὁποία εἶναι ἀρχονολόγητος ἐξε-

πὸνησεν ὁ Ἐμμ. Ί. Καρπάθιος, Ἐργα καὶ ἡμέραι τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, «Ἐκκλησία» 14 (1936), σ. 339 - 40 καὶ 350 - 52, ὁ ὁποῖος ὑπερβάλλει πῶς σχολιάζων τὴν ἀξίαν τοῦ κειμένου. Ἄλλη μετάφρασις περιλαμβάνεται εἰς ἀρθρίδιον ὑπὸ τὸν τίτλον Ἔργα καὶ ἡμέραι τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἐφ. «Ἀνδριώτης», ἀρ. 484, Πειραιεὺς, 12 Δεκεμβρίου 1936.

2. Κατάλογοι συνδρομῆς, σ. 34.

Πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις σπουδάζοντας νεανίσκους Ἑλλήνας

Γενναῖοι καὶ φιλοπάτριδες Νεανίσκοι,

Ἐπιχειρισθεὶς ἀπὸ τὸ 1826 τὴν ἀνέγερσιν Ὁρφανοτροφείου, ὅπου νὰ περιθάλπονται ἄπορα καὶ πτωχὰ ὄρφανά, τρεφόμενα, ἐνδύόμενα καὶ παιδευόμενα τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὰ παιδείαν, ἀφ' οὗ περιῆλθον διάφορα τῆς φίλης ἡμῶν Πατρίδος μέρη, ζητῶν τὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαιτουμένην τῶν ὁμογενῶν μας συνδρομήν, καὶ ἤρχισαν ἤδη δι' αὐτῆς νὰ καταβάλλωνται τὰ πρῶτα τούτου θεμέλια, ἀπεφάσισα νὰ περᾶσω καὶ εἰς τὴν φωτισμένην Ἐδρῶπην διὰ νὰ προμηθεύσω διὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὁμογενῶν καὶ φιλελλήνων τὰ εἰς τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ ἀναγκαῖα μέσα. Ὅθεν φθάσας καὶ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην τῆς Γαλλίας μητροπολιν, ἐπρόστρεξα πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ φιλανθρωπous, ὡς ἐκ τῆς πρὸς αὐτοὺς μερικωτέρας ἐκθέσεως δῆλον γίνεται.¹ Ἀλλὰ δὲν εἶχον ποτὲ σκοπὸν νὰ κατευθυνθῶ καὶ πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ σπουδάζοντας νεανίσκους Ἑλλήνας, ὅχι ὡς ἀγνοῶν τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἔνθερμον ἀγάπην των καὶ ὅτι εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι νὰ συντελέσωσιν εἰς ὅ,τι συντείνει πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς· ἀλλὰ στοχαζόμενος, ὅτι καὶ τὸ παραμικρὸν ὑπὲρ τοῦ Ὁρφανοτροφείου τούτου ὑπ' αὐτῶν προσφερόμενον εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀσυγκρίτως ἀναγκαιότερα διὰ τὴν Πατρίδα πράγματα. Ἐνθυμηθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους πόσῃ παρηγορίαν θέλουσι λάβει τὰ ὄρφανά, ὅταν ἰδῶσιν, ὅτι εὐαίσθητοι καὶ γενναῖοι νεανίσκοι καὶ εἰς τὰ πλέον μεμακροσμένα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μέρη τῆς Ἐδρῶπης | [σ. 2] εὐρισκόμενοι δὲν ἔλειψαν νὰ στρέψωσιν ὄμμα φιλάνθρωπον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔλεεινά τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ἀγῶνος τῆς λείψανα καὶ νὰ κάμωσιν εἴ τι δυνατὸν ὑπὲρ αὐτῶν, ἀπεφάσισα νὰ ἐνδώσω εἰς τὰς παρακινήσεις φίλων καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ δώσω νύξιν εἰς τὰς εὐαισθήτους καρδίας Σας.

Ὅ,τι ὑπὲρ τοῦ Ὁρφανοτροφείου τούτου προσφέρετε, φίλοι νεανίσκοι Ἑλλήνες, ἂν καὶ δὲν δύναται νὰ προσθήσῃ τι εἰς τὴν εὐκλειαν τῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀγῶνων Σας, θέλει ὅμως χρησιμεύσει ὅχι ὀλίγον νὰ δείξῃ καὶ εἰς τοὺς νῦν καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα τῆς φιλοπάτριδος ψυχῆς Σας τὰ φιλογενῆ καὶ φιλάνθρωπα αἰσθήματα. Ἐδύχεϊτε, φίλοι νεανίσκοι

1. Προφανῶς ὁ Καίρης δὲν ἔκρινε σκόπιμον ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν ἐλληνικὴν παροικίαν τῶν Παρισίων. Αἱ δύο ἐκκλήσεις του προωρίζοντο διὰ

τοὺς Γάλλους φιλανθρώπους ἐν γένει (πρβλ. ἀνωτέρω σημ. 17) καὶ διὰ τοὺς Ἑλλήνας σπουδαστάς.

Ἕλληνας, τὸν ὑπὲρ τῆς παιδείσεως τοῦ Ἔθνους ἡμῶν μόνον ἔνδοξον, μόνον ἱερὸν ἀγωνιζόμενοι ἀγῶνα. Ἐν Παρισίοις, 1831, Ἰουλίου 25.

ὁ συμπολίτης Σας Θεόφιλος Καΐρης

4. Ἐπιστολὴ τοῦ Σελλασίας Θεοδώρητου πρὸς τὸν Καΐρην (28 Ἰουνίου 1839)

Τὸ θέρος τοῦ 1839 εἶναι ἡ κρίσιμος διὰ τὸν Καΐρην περίοδος. Αἱ ἀπὸ μηνῶν διαδόσεις περὶ τῆς κακοδοξίας τοῦ διδασκάλου τῆς Ἄνδρου εἶχον πλέον ἐνταθῆ, ὁ ἴδιος ἐν τούτοις δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ προβῆ εἰς μίαν ὀριστικὴν καὶ ἀνέκκλητον διάψευσιν τῶν φημῶν καί, ἐφ' ὅσον ἦτο κληρικός, εἰς ἀδιαφιλονείκητον ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδοξίας του. Ἄλλωστε μολοντί ἡ Σύνοδος τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας εἶχεν, ἴσως κατ' ἐπανάληψιν, ἀσχοληθῆ μὲ τὸν Καΐρην, εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν προέβη μέχρι τοῦ τέλους Ἰουνίου. Τότε ὡς πρῶτον βῆμα ἀπεφασίσθη ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Σελλασίας (πρώην Βρεσθένης) Θεοδώρητος, μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἱεράρχης ἀναμφισβητήτου κύρους καὶ γνωστότατος εἰς τὸν Καΐρην¹, ζητήσῃ παρὰ τούτου διευκρινίσεις ὡς πρὸς τὰ διαδιδόμενα. Πράγματι ὁ Θεοδώρητος, καίτοι ἀρχικῶς πιστεύων ὅτι πλέον ἐνδεδειγμένη θὰ ἦτο μία ἐπίσημος ἐκ μέρους τῆς Συνόδου ἐπιστολή, ἔγραψε πρὸς τὸν Καΐρην τὴν 28 Ἰουνίου.²

1. «Ἐχρηματίσαμεν συναδελφοὶ καὶ συναγωνισταί», λέγει εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ὁ Θεοδώρητος· καὶ ὁ Καΐρης ἀπαντῶν ἀναφέρεται εἰς «τὰς ἐποχὰς ἐκείνας τοῦ ἐνδόξου ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ συγκακοπαθοῦντες καὶ συγκινδυνεύοντες καὶ συναποθνήσκοντες ἠγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἄνθρωπου καὶ τῆς Συνειδήσεως ἐλευθερίας», βλ. Δ. Π. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καΐρης*, Ἀθήναι 1928, σ. 113. Κατὰ τὴν Γ' Περίοδον τοῦ Βουλευτικοῦ ἐν Ναυπλίῳ (Ὀκτώβριος 1824), ὅτε ὁ Θεοδώρητος εἶχεν ἀρχικῶς ὑποδειχθῆ ὡς πρόεδρος τούτου καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐξελέγη ὡς ἀντιπρόεδρος, ὁ Καΐρης, ἀντιπροσωπεύων τὴν Ἄνδρον, φέρεται ὡς «πρόεδρος τῆς συνε-

λεύσεως τῶν παραστατῶν τῆς Γ' περιόδου», βλ. Γ. Δ. Δημακοπούλου, *Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, 1821 - 1827*, Ἀθήναι 1966, σ. 166 - 67. Οἱ δύο ἄνδρες συνειργάσθησαν τότε στενῶς. Πρβλ. ὅσα εἰς ἀπὸ 6 Μαρτίου 1824, ἐπιστολὴν τοῦ γράφει ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης πρὸς τὸν ἀδελφόν του Λάζαρον, καθ' ἣν ὁ Θεόφιλος συναντήσας τὸν Θεοδώρητον ἐζήτησεν ἄδειαν ἵν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του διὰ λόγους ὑγείας, βλ. *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, 1821 - 1832*, ἐκδ. Ἄντ. Λιγνοῦ, τόμ. Β' Ἀθήναι 1921, σ. 132 - 33.

2. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καΐρης*, σ. 108 - 11.

Ἡ ἐπιστολή αὐτή, ἀνέκδοτος μέχρι τοῦδε, δημοσιεύεται κατωτέρω. Τὸ κείμενον τοῦ Θεοδώρητου εἶναι τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ὡς καὶ ἡ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολή Σαμουήλ τοῦ Κυπρίου πρὸς τὸν Καίτην τῆς 9 Ἰουλίου 1839¹, συντομώτερον ὅμως. Οὐσιωδῶς διαφέρουν αἱ ἐπιστολαὶ ὡς πρὸς τὴν μνείαν τῆς προελεύσεως τῶν φημῶν τῆς κακοδοξίας· ἐνῶ κατὰ τὸν Θεοδώρητον τὴν κακοδοξίαν τοῦ Καίτη διευτυμπάνιζον «τινὲς τῶν μαθητῶν [του] διεφθαρμένοι καὶ κακοήθεις», ὁ Σαμουήλ σαφέστατα ὁμολογεῖ ὅτι αἱ διαδόσεις προέρχονται ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐπιστηθίων φίλων καὶ μαθητῶν τοῦ διδασκάλου.

Ὁ Καίτης ἀπήντησε μακροσκελῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Θεοδώρητου, ἐνῶ μᾶλλον ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸν Σαμουήλ ὀλίγας ἡμέρας μετέπειτα. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Καίτη, φέρουσα ἡμερομηνίαν 29 Ἰουλίου, ἔχει δημοσιευθῆ.² Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν συντόμῳ ὁ Καίτης ἀντικρούει τὴν περὶ κακοδοξίας κατηγορίαν, ἀλλ' ἐπιμένει περισσότερο εἰς τοὺς διαδίδοντας τὰς κατ' αὐτοῦ φήμας ἐναντίον τῶν ὁποίων μετ' ὀργῆς καταφέρεται καὶ ἰδιαιτέρως διευκρινίζει ὅτι ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ οὐδένα ἐγνώρισεν ἱκανὸν νὰ ψευσθῆ καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ. Δὲν εἶναι ἐπομένως παράδοξον ὅτι ἡ Σύνοδος δὲν ἐθεώρησε τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Καίτη ὡς ἱκανοποιητικὴν.

Ἡ ἐπιστολή τοῦ Σελλασίας διεσώθη εἰς δίφυλλον 0.305X0.21 μ., χρώματος ὑποκυάνου. Δὲν φαίνεται αὐτόγραφος τοῦ ἀποστολέως ὁ ὁποῖος ἀπλῶς μόνον ἔθεσε τὴν ὑπογραφήν του. Ἐν σ. 4 ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ ἀποδέκτου: «Τῷ Σοφολογιωτάτῳ Διδασκάλῳ Κυρίῳ / Θεοφίλῳ Καίτη / Εἰς Ἄνδρον». Ἐπὶ τῆς ἰδίας σελίδος ἀνωτέρω [διὰ χειρὸς τῆς Εὐανθίας ;] ἔχει σημειωθῆ: «1839 Ἰουν. 28 / ὁ Σελλασίας Θεοδώρ. Θεοφίλου».

Σοφολογιώτατε Διδάσκαλε καὶ ἐν Χριστῷ μοι ἀδελφέ,

Τινὲς τῶν μαθητῶν σοῦ διεφθαρμένοι καὶ κακοήθεις διέσπειραν εἰς διάφορα μέρη φήμας κατὰ τῆς Σοφολογιότητός Σου ὅτι δῆθεν δὲν δοξάζετε οὔτε πρὸςβεύετε Τρισυπόστατον Θεότητα, οὔτε ἔνσαρκον οικονομίαν, οὔτε ὅσα ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Ὁρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δοξάζει καὶ πρὸςβεύει, ἀλλὰ μόνον φρονεῖτε καὶ δοξάζετε μίαν πατρότητα, μίαν θεότητα, καὶ ἄλλα ἐναντία ὅλως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἡμῶν

1. Πρβλ. Δημ. Ι. Πολέμη, *Μία ἐπιστολή τοῦ Σαμουήλ τοῦ Κυπρίου πρὸς τὸν Θεόφιλο Καίτην*, «Ὁ Ἐ-

ρανιστής» 12 (1975), σ. 73 - 80.

2. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καίτης*, σ. 111 - 113.

Ἐκκλησίαν. Ἀπὸ τοῦτο ἐτάραξε τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ νὰ δυσφημοῦν τὸ ὄνομα τῆς Σοφολογιότητός Σου ἤρχισαν. Τοῦτο δ' ἀκούσας ἐλυπήθην ἐγκαρδίως, ἀλλὰ γνωρίζων καλῶς τὴν ἀρετὴν καὶ εὐσεβειάν Σου, καθότι ἐχρηματίσαμεν συναδελφοὶ καὶ συναγωνισταί, δὲν ἐπίστευσα οὔτε πιστεύω ποτὲ τὰ τοιαῦτα, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοί, ὡς κληρικὸς δ' ἀδελφός, διὰ νὰ κλεισθοῦν τὰ στόματα τῶν τοιούτων σπερμολόγων, ἐπιθυμῶ νὰ γράψῃς περὶ τούτου εἰς τὴν Σύνοδον κατ' εὐθειαν, ἢ ὅπως ἄλλως τὸ ἐγκρίνεις διὰ νὰ λάβῃ ἐπομένως αἰτίαν αὐτὴ νὰ στηλιτεύσῃ καὶ στηλιτεύσῃ τοὺς ὅσοι ἠθέλησαν νὰ προσάψωσι μῶμον κατὰ τῶν ὀρθῶν φρονημάτων, τῆς εὐσεβοῦς διαγωγῆς καὶ ἐναρέτου πολιτείας τῆς Σοφολογιότητός Σας. Περιμένων ἀπάντησίν Σας χαροποιόν μοι δι' ὅσα Σᾶς γράφω μένω

Ἐν Ἀθήναις τὴν 28 Ἰουνίου 1839. Ὅλος ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Ὁ πρῶην Βρεσθένης ἤδη
Σελλασίας Θεοδώρητος.

5. Ἐπιστολὴ τοῦ ἡγουμένου Φλαβιανοῦ πρὸς τὸν Καῖρη (Μάρτιος 1840)

Ὡς εἶναι γνωστόν, μετὰ τὴν παῦσιν τῆς λειτουργίας τοῦ Ὁρφανοτροφείου καὶ τὴν βιαίαν εἰς Ἀθήνας μεταγωγὴν τοῦ Καῖρη, οὗτος ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (21 Ὀκτωβρίου 1839), ὅπου ἀνδροπρεπῶς ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ ὁμολογίαν πίστεως καὶ μετὰ παρρησίας διεκήρυξεν ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ του πεποιθήσεις ἀποτελοῦν θέμα προσωπικὸν τοῦ ἰδίου καὶ δὲν ἀφοροῦν τὴν Σύνοδον. Μετὰ ταῦτα ἐξεδόθη τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1839, ὁρίζον ὅπως ὁ Καῖρης τεθῆ ὑπὸ περιορισμὸν εἰς τὴν ἐν Σκιάθῳ μονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἢ ὁποία, ὀλίγον πρότερον, εἶχε χαρακτηρισθῆ ὡς «Περιθαπτικὸν καὶ ἐπανορθωτικὸν τοῦ κλήρου κατάστημα».

Εἰς τὴν Σκιάθον ἀφίχθη ὁ Καῖρης τὴν 3 Νοεμβρίου καὶ παρέμεινεν, οὐσιαστικῶς ὑπὸ φυλάκισιν, εἰς τὴν μονὴν μέχρι τῶν μέσων περὶ τοῦ Μαρτίου 1840, ὅτε ἐκρίθη ὅτι ἡ ἐν Σκιάθῳ παραμονὴ θ' ἀπέβαινε μοιραία διὰ τὴν ἤδη ἐπισφαλῆ ὑγείαν του καὶ ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορά του εἰς Θήραν. Καθ' ὅλον τὸ τετράμηνον αὐτὸ ὁ Καῖρης ὑπέφερε τὰ μέγιστα, ἰδίως ἐξ αἰμορροϊδων, καὶ ἡ ἔλλειψις ἰατροῦ ἐν τῇ νήσῳ καθίστα τὸ πάθος του ἔτι ὀδυνηρότερον. Ἐκτὸς τούτου, ὁ ἴδιος δὲν ἔπαυσε, μετὰ τὴν ἐκ Σκιάθου ἀποχώρησίν του, νὰ καταφέρεται ἐναντίον

των μοναχών του Εὐαγγελισμού και να χαρακτηρίζη την ἐκεῖ παραμονήν του ὡς «τάφον».¹ Ἄλλα και οἱ περὶ Καίτη γράφοντες, ἰδίως δὲ ὁ Πασχάλης, βαρείας εὐθύνας ἐπιρρίπτουν κατὰ των μοναχών και κυρίως κατὰ τοῦ ἡγουμένου Φλαβιανού.²

Ἀσφαλῶς ὁ ἐν τῇ μονῇ περιορισμὸς τοῦ Καίτη ἄλλο ἢ ἄνετος ὑπῆρξεν. Ἐν τούτοις, ἡ μελέτη μιᾶς σειρᾶς ἐγγράφων ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς³, γνωσθέντων μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐργασίας τοῦ Πασχάλη, ἐπιβάλλει ὅπως ἡ παλαιότερα ἄποψις τοῦλάχιστον μετριασθῇ. Κατ' ἀρχήν, ἐὰν πρέπη ν' ἀναζητηθῇ εὐθύνη διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ περιορισμοῦ και τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἀπομόνωσιν τοῦ Καίτη, τοῦτο βαρύνει ἀποκλειστικῶς τὰς ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Καίτη ἐν Σκιάθῳ ὄχι μόνον ρητῶς διέτασσον τὴν ἀπομόνωσιν και ἐγκλεισμὸν τούτου⁴ ἀλλὰ μακρόθεν λεπτομερῶς καθοδήγουν τὸν Φλαβιανὸν ὡς πρὸς τὰς μετὰ τοῦ κρατουμένου θεολογικὰς συζητήσεις⁵. Ὁ Φλαβιανὸς δὲν ἦτο ὁ ἀφελὴς και μισαλλόδοξος καλόγηρος τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ὁ Πασχάλης· ὑπῆρξε βεβαίως αὐστηρὸς μοναχὸς ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἄνθρωπος πνευματικὸς,⁶ ἀνάστημα των τελευταίων κολλυβάδων δημιουργημάτων των ὁποίων ἦτο ἡ μονὴ τῆς Σκιάθου,⁷ χαίρων μεγάλῃς ἐκτιμῆσεως μεταξύ των συντηρητικῶν στρωμάτων τοῦ κλήρου και ἀλληλογραφῶν μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου. Μολονότι ἀστόχως ὡς ἡγούμενος ἐπέμενε νὰ βομβαρδίζῃ τὸν Καίτην με θεολογικὰς διατριβάς, γεγονὸς παραμένει ὅτι οὗτος εἰλικρινῶς ἐνδιέφερετο διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ φυλακισμένου και αἱ μέριμναὶ του προεκάλεσαν ὄχι μόνον τὰς εὐχαριστίας τοῦ Καίτη⁸ ἀλλὰ και τοῦ Ὑποδιοικητοῦ

1. Αὐτόθι, σ. 148.

2. Αὐτόθι, σ. 144· ἰδίου, "Ἐνα μοναστήριον τῆς Σκιάθου, «Ἐλληνικὸν Ἔτος» 2(1930), σ. 134 - 36.

3. Ἰ. Ν. Φραγκούλα, "Ὁ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Σκιάθου περιορισμὸς τοῦ Θεοφίλου Καίτη, «Θεολογία» 12(1934), σ. 336 - 50, και 13(1935), σ. 37 - 46.

4. Αὐτόθι, σ. 337 - 40.

5. Αὐτόθι, σ. 346 - 347, 349 - 350, και 42.

6. Κατὰ τὸν Φραγκούλαν, αὐτόθι, σ. 342 - 43, ὁ ἐξ Ἄρτης καταγόμενος Φλαβιανὸς ὑπῆρξεν «ἡ ἐπισημότερα

ἀναντιρρήτως ἡγουμενικὴ μορφή τῆς Μονῆς».

7. Πρβλ. Κ. Σ. Παπουλίδη, *Τὸ κίνημα των κολλυβάδων*, Ἀθήναι 1971, σ. 85 - 86.

8. Τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Νοεμβρίου 1839 εὐχαριστήριο τοῦ Καίτη κρίνεται ὡς πλαστὸν παρὰ τοῦ πρώτου δημοσιεύσαντος αὐτὸ Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, *Ἡ νῆσος Σκιάθος και αἱ περὶ αὐτὴν νησίδες*, Ἀθήναι 1913, σ. 152, και παρὰ τοῦ Πασχάλη, *Θεόφιλος Καίτης*, σ. 143. "Ὁμως ὁ δημοσιεύων και φωτοτυπίαν τοῦ ἐγγράφου Φραγκούλας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 345 - 46, παρα-

Σκιαίου.¹

Ἡ δημοσιευομένη κατωτέρω ἐπιστολή τοῦ Φλαβιανοῦ ὑπῆρξεν ἡ τελευταία παρότρυνσις πρὸς μετάνοιαν ἐκ μέρους τοῦ ἡγουμένου πρὸς τὸν Καΐρην, σταλεῖσα ἐνῶ ἀνεμένετο ἤδη τὸ πλοῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησεν ὁ κρατούμενος, καὶ πάντως μετὰ τὴν 9 Μαρτίου 1840, ὅτε ὁ Ὑποδιοικητὴς Σκιαίου ἐνημέρωσε τὴν Μοῆν ὅτι λόγοι ὑγείας τοῦ Καΐρη ἐπέβαλον τὴν ἐκ τῆς νήσου μεταφορὰν του. Ἐτέρα προγενεστέρα ἐπιστολή τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ ἡ σχετικὴ ἀπάντησις τοῦ Καΐρη ἔχουν δημοσιευθῆ.²

Ἡ ἐπιστολή δὲν φέρει ἡμερομηνίαν· διεσώθη εἰς αὐτόγραφον τοῦ Φλαβιανοῦ ἐπὶ διφύλλου 0.315X0.22 μ. Ἐν σ. 4 ἀναγράφεται: «Πρὸς τὸν Σοφολογιώτατον Κύριον / Θεόφιλον Καΐρην / Εἰς τὸ Κοινόβιον». Τὰ πολυπληθῆ ὀρθογραφικὰ σφάλματα διωρθώθησαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ τὸ κείμενον ἐχωρίσθη εἰς παραγράφους.

Σοφολογιώτατε διδάσκαλε κύριε Θεόφιλε !

Ἐλπίζω κατ' αὐτὰς νὰ φθάσῃ τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ τὴν μετακομίση καὶ ἢ προφθάνομε νὰ ἀποχαιρετισθῶμεν ἢ ὄχι, τὴν βεβαιώσω ὅτι πλέον δὲν ἔχομεν νὰ ἀνταμωθῶμεν.³ Πολλὰ ὠμιλήσαμεν καὶ ἀναγνώσαμεν, μάλιστα ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα τοῦ ἀοιδίμου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου⁴ εἰς τὰ ὁποῖα ἐγνώρισα ὅτι ἐλάμβανες μεγάλην εὐχαρί-

τηρεῖ ὅτι τὸ μὲν κείμενον δὲν ἔγραψεν ὁ Καΐρης ἀλλ' ἡ ὑπογραφή του εἶναι γνησία. Παρὰ ταῦτα, τὸ ἐρωτηματικὸν παραμένει: Διατί ὁ Καΐρης δὲν ἔγραψεν ὁ ἴδιος τὸ κείμενον ἀλλ' ἀπλῶς ἔθεσε τὴν ὑπογραφὴν του ἐπὶ τοῦ εὐχαριστηρίου; Ἐπὶ πλέον, διατί τόση σπουδὴ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν εὐχαριστιῶν ὀλίγας μόνον ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ περιορισμοῦ; Ἡ περίπτωσις ἐξασκήσεως βίας, ἔστω καὶ περιορισμένης, διὰ τὴν ἀπόσπασιν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ κρατουμένου δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκλεισθῆ.

Ἴσως ἐκτὸς τῆς μονῆς ὅτε ἔγραφε πρὸς τὸν Καΐρην, ἀναγνωρίζει ἐπὶ τέλους πόσον ἐπαχθεῖς πρέπει νὰ ἦσαν διὰ τὸν κρατούμενον αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπισκέψεις του.

4. Οὔτε εἰς τὸν παλαιὸν κατάλογον χειρογράφων τῆς μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὸν περιληφθέντα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Εὐαγγελίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 193 - 205, οὔτε εἰς τὸν νεώτερον τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ πρ. Ἡλείας Ἀντωνίου, Κατάλογος χειρογράφων καὶ ἐντύπων τῆς ἐν Σκιαίῳ ἰ. μονῆς Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, «Θεολογία» 32 (1961), σ. 231 - 44, 389 - 409 καὶ 608 - 13, φέρεται χειρόγραφον περιέχον ἔργα τοῦ Παρίου. Ἀμφότεροι ὅμως οἱ κατάλογοι εἶναι λίαν ἐλλιπεῖς καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀναγραφομένων κωδίκων

1. Φραγκούλα, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 40.

2. Β. Ν. Τατάκη, Ἀνέκδοτα καὶ ῥικὰ κείμενα, «Νέα Ἐστία» 27 (1953), σ. 1097 - 98.

3. Ὁ Φλαβιανός, εὐρισκόμενος

στησιν καὶ μάλιστα μὲ προέτρεψες ὅπου νὰ τυπωθοῦν αἱ τοιαῦται ἀξιόλογοι [sic] ἐπιστολαί.¹

Σοφολογιώτατε ! Ἐπειδὴ ὡς ἄνωθεν δὲν ἔχομεν νὰ ἀνταμωθῶμεν καθὼς πρωτότερα τῆς ἐγίνομον ὀχληρὸς καὶ τὴν ἐπαρακαλοῦσα διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς καὶ ἐσχάτως τώρα εἰς τὴν ἀναχώρησίν τῆς τὸ αὐτὸ λέγω ἄπτομαι τῶν ποδῶν τῆς, θερμοπαρακαλῶ. Ἀλλέως, διδάσκαλε, καθὼς καταλαμβάνω, διόρθωσιν τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπιδέχεται.

Χθὲς ἔλαβον ἐφημερίδας, χρεωστῶ νὰ τὶς ἐζητήσαν, δὲν ἔλαβον καιρὸν νὰ σὲ τὶς στείλω. Θλιβερὰ ἀνέγνωσα. Τὰ 3 πατριαρχεῖα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ μεγάλον ζῆλον ἀποδιώκον τοὺς μαθητάς τῆς² ὁ θόρυβος εἰς αὐξήσῃ καὶ οὐχὶ εἰς ἐλάττωσιν ὑπάγει. Δέξου τραύματα φίλον ὑπὲρ φιλήματα ἐχθρῶν.

Πρὶν ἀποχαιρετισθῶμεν, μ' ὄλον ὅπου δὲν θὰ εἰσακουσθῶ νὰ εἰπῶ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ὁ κύριος Θεόφιλος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ Φλαβιανός, ἡ ψυχὴ μου, ἡ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ διακοσμηθεῖσα, ἡ τῷ Χριστοῦ αἵματι ἐξαγορασθεῖσα, ἡ τῇ πίστει μνηστευθεῖσα, τῷ πνεύματι προικισθεῖσα, ἀγγέλοις συγκαταχθεῖσα. Φίλει τὸν σὲ τοσοῦτον φιλήσαντα, ζῆτει τὸν συζητοῦντα. Οὕτως ἀπειρογάθος τε ὢν καὶ ἀπειροῦσπλαγχρος ὁ Θεὸς οὐχ ὅπως τὰ αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἐπέδωκε χαρισάμενος ἵνα τὸν ἄνθρωπον οὐ μόνον ἑαυτῶ ἀλλὰ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ αὐτῷ ἀπορρῦσῃται ἐφ' ᾧ δὲ οἱ ἄνθρωποι γεννηθῶσι πρῶτον ἐξ ἀνθρώπων ἐγεννήθη Θεός. Τίς οὕτως ἀπηνῆς καὶ σιδήρεος ὄν οὐκ ἂν ἐκμαλάξειεν ἢ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη, ἢ οὕτως ἀγαπήσῃ τὸν ἄνθρωπον φθάσασα | [σ. 2] Ἡ ἀγάπη,

περιγράφονται ἀτελέστατα. Ἄς σημειωθῆ, ὅτι ὁ Καίρης φαίνεται ὅτι εἶχε μαθητεύσει παρὰ τῷ Παρίῳ ἐν Χίῳ, βλ. Πασχάλη, Θεόφιλος Καίρης, σ. 12, καὶ Κ. Ἀμάντου, Ἡ παιδεία εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην Χίον (1566 - 1822), «Ἐλληνικά» 3 (1930), σ. 395.

1. Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Παρίου περιλαμβάνονται δύο κώδικες ἐπιστολῶν του, οὐδεὶς τούτων ὅμως ἐκ Σκιάθου, βλ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (1721 - 1813), «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν» 1 (1961), σ. 412 - 13.

2. Πρόκειται περὶ τῆς καταδίκης

τῆς διδασκαλίας τοῦ Καίρη ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σχετικῶς, τὴν 19 Δεκεμβρίου 1839, ἐγένετο «Πρᾶξις τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐν τῷ κατὰ τὴν νῆσον Ἄνδρον Ὀρφανοτροφείῳ μαθητευσάντων καίρειων μαθητῶν τῶν ζητούντων διδασκαλικὰς θέσεις», βλ. Μ. Ἰ. Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις, ἐπιστολαί, λύσεις, θεσπίσματα τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Κωνσταντινούπολις 1889, τόμ. Β', σ. 229 - 34. Ἡ «Πρᾶξις» ἐκυκλοφορήθη καὶ ἐν φυλλαδίῳ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, βλ. Γκίνη - Μέξα, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. 3378.

φημί, ἢ οὕτως κραταιὰ δι' ἧς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς χάριν τοῦ ἀνθρώπου γενέσθαι ἠξίωσε. Πάντως δήπου ὁ μισῶν ἐκεῖνον μισεῖ τὸν Θεὸν καὶ οὕτως ἀπόλλυσιν ὅ,τι ἂν καὶ ἐργάζοιτο.

Καθὼς εἶπον ὀπισθεν, εἰς τὰς ἄλλας ἐνοχλήσεις δέξου καὶ ἐτούτην τὴν ἐσχάτην καὶ εἶθε ἐν Χριστῷ ἔχων νὰ μὴν μὲ ἀφήσης λυπημένον ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Καὶ ἐφημερίδας ὅπου ἀνέγνωσα ἦτον καὶ αἱ τρεῖς τῆς Ἀθηνᾶς· μόνον περὶ τῆς Σοφολογιότης σου εἶχεν ἐκεῖνο τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ δὲ μεταβάσεως οὐδὲ γρῦ δὲν λέγει, ἕως ἐπειδὴ προλαβόντες εἰς τὸ προτερινὸν φύλλον ὠμίλησεν.¹

Μένω τῆς Σοφολογιότης της πρόθυμος

Φλαβιανὸς

6. Ἀπόσπασμα ἡμερολογίου τοῦ Καΐρη

(Μάρτιος - Μάιος 1842)

Μετὰ τὰς ἐν Σκιαθῶ ταλαιπωρίας, ὁ περιορισμὸς τοῦ Καΐρη εἰς τὴν ἐν Θήρᾳ μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ὑπῆρξεν ὀπωσδήποτε ἀνετώτερος. Ἐνταῦθα παρέμεινεν ὁ Καΐρης ἐπὶ διετίαν, ἦτοι μέχρι τοῦ Μαρτίου 1842,² ὅτε ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ν' ἀποδημήσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ δημοσιευόμενον ἀπόσπασμα ἡμερολογίου, καλύπτει τὸ μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του (29 Μαρτίου 1842) τεσσαρακονταήμερον τοῦ διὰ Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης καὶ Σύρου μέχρις ἀφίξεώς του εἰς Μάλταν (9 Μαΐου) ταξιδίου, εὑρέθη ἐπὶ μικροῦ διφύλλου γεγραμμένου διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Καΐρη. Ἄγνωστον ἂν εἶχεν οὗτος κρατήσει ἡμερολογιακὰς σημειώσεις κατὰ τὴν περίοδον τοῦ περιορισμοῦ του. Παλαιότερον ἡμερολόγιόν του περιγράφει τὴν εἰς Ὀλυμπον ἐκστρατείαν (Μάρτιος - Μάιος 1822) εἶναι ἀπὸ πολλοῦ γνωστόν.³

1. Ἡ «Ἀθηνᾶ» ὑπῆρξεν ἡ πλέον συμπαθοῦσα πρὸς τὸν Καΐρη ἐφημερίς. Ὁ Ί. Π. Ζωγράφος, Ἀναδρομὴ εἰς τὰ περασμένα [= Ἀνδρειακὰ Χρονικά], 11 - 12], Ἀθῆναι 1961 - 62, ὅπου ἐκ συγχρόνων ἐφημερίδων, συνέκέντρωσεν ἀρκετὸν ὕλικὸν ἀναφερόμενον εἰς τὰ καιρικά, οὐδὲν ἐπεσήμανε τῆς «Ἀθηνᾶς» φύλλον ἀναγράφον τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διώξιν τῶν μαθητῶν

τοῦ Καΐρη ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου.

2. Βλ. Πασχάλη, Θεόφιλος Καΐρης, σ. 146 - 61· Μ. Ε. Μηνδρινού, Ἡ ἐν Θήρᾳ ἱερὰ μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, Ἀθῆναι 1970, σ. 221 - 24.

3. Ί. Κ. Βογιατζίδου, Νεοελληνικὰ ἀνέκδοτα τῶν ἐτῶν 1812 - 31, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος»

Διὰ ποῖον σκοπὸν ἔγραψεν ὁ Καίρης τὸ πρόχειρον αὐτὸ ἡμερολογιακὸν σημεῖωμα δὲν προσδιορίζεται· ἴσως ἀπέστειλε τοῦτο ἐκ Μάλτας πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Εὐανθίαν. Ἐκ Μάλτας ὁ Καίρης μετέβη εἰς τὸ Παρίσι καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου διέμεινεν ἐπ' ἀρκετόν.¹

Τὸ ἡμερολόγιον εἶναι κατὰ τοῦτο ἀξιοπρόσεκτον, ὅτι ὁ Καίρης χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ἰδικῆς του ἐπινοήσεως θεοσεβικὴν χρονολογίαν παραλλήλως πρὸς τὴν κοινὴν τοιαύτην. Ὁ μὴν Ἀγάπιος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀπὸ 10 Μαρτίου ἕως 8 Ἀπριλίου περίοδον τοῦ Ιουλιανοῦ ἡμερολογίου, ὁ Χαρίσιος πρὸς τὴν ἀπὸ 9 Ἀπριλίου ἕως 8 Μαΐου καὶ ὁ Μακρόθυμος πρὸς τὴν ἀπὸ 9 Μαΐου ἕως 7 Ἰουνίου. Οἱ μῆνες διαιροῦνται εἰς τρεῖς δεκάδας διὰ τὰς ὁποίας ὁ Καίρης χρησιμοποιεῖ ποικίλα ὀνόματα· ἰσταμένου ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην δεκάδα τοῦ μηνός, μεσοῦντος εἰς τὴν δευτέραν καὶ μετ' εἰκάδα εἰς τὴν τελευταίαν τοιαύτην. Αἱ ἡμέραι ἐκάστης δεκάδος καλοῦνται *Πρώτη, Δευτέρα, Τρίτη . . . καὶ Δεκάτη ἢ Θεία*.² Διὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ὁ Καίρης χρησιμοποιεῖ εἰς τὸ ἡμερολόγιον κατωτέρω τὰ ψηφία (ἀ - ι') τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

Τὸ αὐτόγραφον τοῦτο ἡμερολόγιον τοῦ Καίρη ἐγράφη ἐπὶ διφύλλου 0.30X0.105 μ. Ὁ παρατιθέμενος τίτλος εὐρίσκεται γεγραμμένος ἐπὶ τῆς σ. 4. Κατὰ τὴν ἔκδοσιν διετηρήθησαν αἱ συντμήσεις λέξεων τοῦ πρωτοτύπου ὡς βεβαίως καὶ ἡ ὀρθογραφία τοῦ Καίρη.

Ἡμερολόγ. 1842 Μάρτ. 29 - 9 Μαΐου

Μάρτιος

29 *Κνιοακή 1 μ. Ἀγαπίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ εἰσηλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Ἀντωνάκη Ζάνου³ καὶ τὸ ἑσπέρας ἐπέβην τῆς ὀνομαζομένης Εὐανθία⁴ νηὸς τοῦ ἀνεψιοῦ μου Σταματέλου Κουτέλη.*

7 (1910/18), σ. 27 - 40· Γ. Χ. Χιονίδης, *Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Ὀλυμπον κατὰ τὰ ἔτη 1821 - 1822*, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 47 - 48.

1. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καίρης*, σ. 161 - 62.

2. Αὐτόθι, σ. 100 - 02. Εἰς τὸ βιβλίον Δ. Ν. Κυριακοῦ, *Θεόφιλος Καίρης ὁ νεωτεριστῆς φιλόσοφος*, Ἀθήναι 1971, σ. 97 - 109, παρέχεται ἐν φωτο-

τυπία τὸ ἡμερολόγιον ὁλοκλήρου τοῦ θεοσεβικοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκ χειρογράφου ἐπιμελέστατα γεγραμμένου παρὰ τοῦ Δημητρίου Φωτιάδου, μαθητοῦ τοῦ Καίρη.

3. Πρβλ. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καίρης*, σ. 157.

4. Τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς ἀδελφῆς του ἐθεώρησε κατὰ τὴν ἐκ Θήρας ἀναχώρησιν ὡς καλὸν οἰωνὸν ὁ Καίρης, αὐτόθι.

- 30, 31 Τρίτη ἑσπέρας β' μηνὸς Ἀγαπίου ἠράξαμεν εἰς Ψαρά ἀντικρυ
Ἀντιφάρων. Ἦραμεν τὴν ἄγκυραν τῷ πρωὶ τῆς
- 1, 2, 3 Παρασκευὴ πρὸ μεσημβ. ε' μετ' εἰκάδα Ἀγαπίου ἠράξαμεν
ὀλίγον κάτωθεν τῆς Τρωάδος.
- 4 Σάββατον πρὸ μεσημβρ. ζ' μετ' εἰκάδα Ἀγαπίου ἐσηκώσαμεν τὴν
ἄγκυραν.
- 5 Κυριακὴ μετὰ μεσημβροῖα ζ' μετ' εἰκάδα Ἀγαπίου ἠράξαμεν ἀντι-
κρυ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ψωμαθία.
- 6 Δευτέρα πρὸ μεσ. η' μετ' εἰκάδα Ἀγαπίου ἀντικρυ Χρυσουπόλεως.
- 7, 8 Τρίτη, Τετάρτη θ', ι' μετ' εἰκάδα Ἀγαπίου εἰς τὸν Κεράτιον
Κόλπον.
- 9 Πέμπτη α' ἱσταμένον Χαρισίου
- 10 Παρασκ. β' ἱσταμένον Χαρισίου
- 11 Σάββατον γ' ἱσταμένον Χαρισίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ
πάσας δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἤρχοντο τοσοῦτοι πρὸς ἐπίσκεψιν ὥστε
ἠναγκάσθη ἡ πρεσβεία τὴν
- 12 Κυριακὴ δ' ἱσταμένον Χαρισίου νὰ στείλῃ φύλακας, νὰ διορίσῃ
ὥστε νὰ μετατεθῇ τὸ πλοῖον εἰς τὸν Βόσπορον καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν
τοσαύτην συρροήν.¹
- 13 Δευτέρα ε' ἱσταμένον Χαρισίου
- 14 Τρίτη ζ' ἱσταμ.
- 15 Τετάρτη ζ' ἱσταμ. ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ Κωνσταντι.
- 16 Πέμπτη η'
- 17 Παρασκευὴ θ' ἐφθάσαμεν εἰς Σμόρνην.
- 18 Σάββατον ι' ἀνεχωρήσαμεν.
- 19 Κυριακὴ α' Μακροθ. ἐφθάσαμεν εἰς Σύραν. Ἀνεχωρήσαμεν
- 20, 21 22, 23 ἐξήλθομεν εἰς τὸ λοιμοκαθαστήριον Μάλτας τὴν αὐτὴν
ἡμερ. 23 ε' μεσοῦντος Χαρισίου. [[σ. 2] Ἐμμείναμεν δὲ ἐν αὐτῷ
καθαριζόμενοι μέχρι τῆς
- α' Μακρ. 9 Μαΐου Σάββατον ὅτε ἐξήλθομεν καὶ οἱ μὲν λοιποὶ ὑπῆγον
ἕκαστος ὅπου ἠδυνήθη, ἐμὲ δὲ ἐφιλοξένησεν ὁ κύριος Μ. Καράλλης.

7. Μία προσωπογραφία τοῦ Καίρη

Ἡ τῆς Εὐανθίας ἐπιστολή, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Ὑδραῖον ζω-

1. Τὰ περὶ ὑποδοχῆς του ἐν Κων-
σταντινουπόλει καὶ τῆς ἀντιδράσεως
τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας ἐπαναλαμβάν-

νει ὁ Καίρης εἰς ἐπιστολήν του ἐκεῖθεν
ἀπευθυνομένην πρὸς τὴν ἀδελφὴν του
Εὐανθίαν, πρβλ. αὐτόθι, σ. 157.

γράφον Ἀνδρέαν Κριεζῆν (1813 - π. 1880)¹ διαμένοντα τότε εἰς τὸ Παρίσι, ἀναφέρεται εἰς προσωπογραφίαν τοῦ φιλοσόφου ἢ ὁποῖα παρ-
ραμένει, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον, ἄγνωστος. Δὲν ἀποκλείεται νὰ
ἔχη πλέον ὀριστικῶς ἀπολεσθῆ. Πάντως ἐκ τῆς ἐπιστολῆς καθίσταται
σαφές ὅτι ὁ ζωγράφος προσέφερε τὸν πίνακα πρὸς τὴν Εὐανθίαν ἢ ὁ-
ποῖα εἶχε τότε αὐτὸν «πρὸ ὀφθαλμῶν» ἐν Ἀνδρῶν.

Πρὸ τινος τὸ Μουσεῖον Μπενάκη ἀπέκτησε μίαν χαλκογραφίαν
παριστώσαν τὸν Καίτην ἢ ὁποῖα φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Κριεζῆ καὶ
κάτωθεν τὴν χρονολογίαν «1848».² Ἡ ἴδια ἀπεικόνισις τοῦ Καίτη
εὐρίσκεται ὡσαύτως δημοσιευμένη εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Πασχάλη.³

Τὰ χρονολογικὰ τῆς προσωπογραφίας ταύτης, ἢ ὁποῖα φαίνεται
ἐκ τῶν ἐπιτυχεστέρων ἀπεικονίσεων τοῦ φιλοσόφου, παρουσιάζονται
κάπως συγκεχυμένα. Πέραν τοῦ παρὰ τοῦ Πασχάλη ἀναφερομένου ἔτους
1842, γεγονός παραμένει ὅτι ἡ διασωθεῖσα χαλκογραφία εἶναι κατὰ
τρία ἔτη μεταγενεστέρα τῆς ἐπιστολῆς τῆς Εὐανθίας τῆς ὁποίας, λο-
γικῶς, ἔπρεπε νὰ προτάσσεται. Ἐφ' ὅσον ἔχομεν τὴν ρητὴν μαρτυρίαν
τῆς ἐπιστολῆς, ὁ παριστῶν τὸν Καίτην πίναξ τοῦ Κριεζῆ ἦτο πλέον
ἔτοιμος καὶ εἰς χεῖρας τῆς Εὐανθίας κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1845. Πρὸ-

1. Τὰ κατὰ τὸ ζωγράφον τοῦτον
ἐλάχιστα εἶναι γνωστά· αἱ χρονολο-
γίαί εἶναι τοῦ βιβλίου [Ε. Κ. Φραντζι-
σκάκη], *Ἑλληνες ζωγράφοι τοῦ δεκά-
του ἐνάτου αἰῶνος*, Ἀθῆναι 1957, σ.
17 καὶ 26. Ὁ Δ. Ε. Εὐαγγελίδης, *Ἡ
ἐλληνικὴ τέχνη*, Ἀθῆναι 1969, σ. 120,
δίδει τὰ ἔτη 1816 - 1860· βλ. ἐπίσης
Ἀνδρ. Σ. Ἰωάννου, *Ἡ ἐλληνικὴ ζω-
γραφικὴ. 19ος αἰῶνας*, Ἀθῆναι ἄ.ἔ.,
σ. 216 - 19.

2. Φωτογραφίαν αὐτῆς ὀφείλω εἰς
τὴν καλωσύνην τοῦ κ. Ἀγγέλου Δε-
ληβορριά, διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου
Μπενάκη, τὸν ὁποῖον καὶ ἐντεῦθεν
θερμότατα εὐχαριστῶ. Ἐπὶ τῆς χαλ-
κογραφίας εὐρίσκεται τυπωμένον τὸ
ὄνομα τοῦ Θεοφίλου Καίτη καὶ κάτω-
θεν τὸ παρηλλαγμένον ὀμηρικόν: «Ἦ
ποτ' ἀληθείης ποθὴ ἴζεται υἱας Ἀ-
χαιῶν / σύμπαντας» (πρβλ. Ἰλιάδα
Α240 - 41). Ὡς δηλοῖ σφραγίς ἐπ'

αὐτῆς, ἡ χαλκογραφία ἀρχικῶς ἀνή-
κεν εἰς τὴν Συλλογὴν Βλαχογιάννη.

3. Θεόφιλος Καίτης, σ. 161. Κά-
τωθεν τῆς εἰκόνος ὁ Πασχάλης ἐση-
μείωσεν: «Ὁ Θεόφιλος Καίτης (Κατὰ
εἰκόνα του γενομένην ἐν Παρισίοις ἐν
ἔτει 1842)». Ἐν τούτοις, ἡ ἐκτύπωσις
ἐνταῦθα δεικνύει μόνον τὴν κεφαλὴν
τοῦ Καίτη, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὸ ἀντί-
τυπον τοῦ Μουσείου Μπενάκη ἀπει-
κονίζεται οὗτος μὲ μέρος τοῦ κορμοῦ
του καὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος. Πιθα-
νῶς ὁ Πασχάλης εἶχεν ὑπ' ὄψιν του
ἐφθαρμένον ἀντίτυπον, τῆς ἰδίας πάν-
τοτε χαλκογραφίας, τοῦ ὁποῖου μόνον
ἡ κεφαλὴ ἠδύνατο νὰ ἐκτυπωθῆ. Ἐξέ-
τασις τοῦ χειρογράφου τοῦ βιβλίου
τοῦ Πασχάλη, σωζομένου εἰς τὴν Καί-
τειον Βιβλιοθήκην Ἀνδρῶν, ἀπλῶς ἔ-
δειξεν ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέ-
νετο ἡ ἐκτύπωσις ἐλλείπει.

κειται μήπως περι άλλου έργου, άσχέτου πρὸς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς χαλκογραφίας; Τοῦτο φαίνεται μᾶλλον ἀπίθανον. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Καίρης διῆλθεν ἐκ Παρισίων περι τὸ θέρος τοῦ 1842¹ καὶ παρέμεινε ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐκεῖ. Ἀσφαλῶς τότε ὁ Κριεζῆς ἐφιλοτέχνησε τὴν προσωπογραφίαν τὴν ὁποίαν πιθανώτατα ἐβράδυνε ν' ἀποπερατώσῃ καὶ μόλις περι τὸ τέλος τοῦ 1844 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1845 ἠδυνήθη νὰ τὴν προσφέρῃ ὡς δῶρον εἰς τὴν Εὐανθίαν. Ὁρθῶς λοιπὸν ὁ Πασχάλης ἀναγράφει τὸ ἔτος 1842. Ἐν τῷ μεταξῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πίνακος ἐγένετο χαλκογραφία δι' ἐκτύπωσιν ἡ ὁποία, ἄγνωστον διατί, δὲν ἐπραγματοποιήθη πρὸ τοῦ 1848. Τὸ ἀναγραφόμενον ἐπὶ τῆς χαλκογραφίας ἔτος τοῦτο δὲν δηλοῖ ἄλλο ἢ τὸν χρόνον τῆς ἐκτυπώσεως αὐτῆς.

Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι αὐτόγραφος τῆς Εὐανθίας καὶ ἐπὶ διφύλλον χρώματος ὑποκυάνου 0.21X0.15 μ. καὶ ἐν σ. 4 ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ παραλήπτου: «Πρὸς τὸν κύριον Ἀ. Κριεζῆν. / Εἰς Παρισίους». Εἶναι δύσκολον νὰ θεωρηθῇ τὸ δίφυλλον τοῦτο μὲ τὴν ἐπιμελημένην γραφὴν καὶ τὴν ἐξ ἴσου φροντισμένην διεύθυνσιν ὅπισθεν ὡς τὸ κρατηθὲν παρὰ τῆς Εὐανθίας ἀντίγραφον. Δὲν θὰ πρέπη ν' ἀποκλεισθῇ ἡ περίπτωση καθ' ἣν ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἐστάλη τελικῶς εἰς τὸν Κριεζῆν.

Πρὸς τὸν κύριον Ἀ. Κριεζῆν.

Πολὸν ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τοῦ ἀδελφοῦ μου τὴν εἰκόνα, καὶ μάλιστα ὑπὸ ἐλληνικῆς χειρὸς ἐζωγραφημένην, διὰ νὰ ὀφείλω καὶ τοῦτο εἰς τὴν γῆν ἐκείνην, ἣτις ὑπῆρξεν ὅλων τῶν καλῶν ἢ πρωταίτιος.

Ἡ ἔφεσίς μου ἤδη ἐπληρώθη· ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν τοσοῦτον ἐπιθυμητὴν μοι εἰκόνα, καὶ ταύτην δῶρον ἐξαίρετον τοῦ ζωγραφήσαντος αὐτὴν ἀξιότιμον καὶ γνησίον τῆς Ἑλλάδος νιοῦ Ἀ. Κριεζῆ.

Τὸ δῶρον τοῦτο εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἀγαπητὸν εἰς ἐμέ, καὶ ὡς εἰς ἀδελφὸν ἀναφερόμενον, καὶ ὡς δεῖγμα τρανότατον, ὅτι ἡ φίλη πατρὶς ἡμῶν εὐμοιρεῖ τέκνων, οὐ μόνον εὐφροεστάτων, καὶ νὰ ἀνακαλέσωσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην λαμπρότητα παντοίως προθυμοποιουμένων, ἀλλὰ καὶ γενναίαν καὶ φιλόανθρωπον καὶ ἀληθῶς ἐλληνικὴν ἐχόντων ψυχὴν, καὶ εἰς τὸ νὰ τιμῶσιν ἄνδρας ἀδίκως καὶ παραλόγως καταδιωκομένους ἐν [σ. 2] τολμοτάτων.

1. Εἰς ἀνέκδοτον τοῦ Ἀρχείου Ἀντύπα Καίρη ἐπιστολὴν του ἐκ Παρισίων (Σεπτέμβριος 1842) πρὸς τὴν Εὐανθίαν, ὁ Θεόφιλος λέγει: «Μετὰ τριμηνιαίαν περίπτου ἐν Παρισίοις δια-

τριβὴν μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ Λονδίον». Δὲν φαίνεται ὅτι μετὰ ταῦτα διέμεινε ὁ Καίρης εἰς τὸ Παρίσι ἐκτὸς ἴσως ἐπὶ βραχὺ μόνον διερχόμενος ἐκεῖθεν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του.

Δέξασθε λοιπὸν τὰς ὑπὲρ τοῦ ἀξιολόγου καὶ εἰς ἐμὲ πολυτίμου
τούτου δώρου ὀφειλομένας εὐχαριστίας μου, καὶ ἔστὲ βέβαιος, ὅτι οὐδέ-
ποτε θέλει παύσει εὐγνωμονοῦσα πρὸς τὸν γνήσιον τῆς Ἑλλάδος υἱὸν
Ἄ. Κριεζῆν, τὸν καὶ ζωγραφήσαντα καὶ δωρησάμενον τὴν εἰκόνα τοῦ
Θεοφίλου, ἣ ἀδελφῆ αὐτοῦ.

ἐν Ἀνδρῶ, 1845 Μαρτίου

Εὐανθία Καίτη.

Δημ. Ἰ. Πολέμης